

A másik neve

Papp-Für János: *nehogy egyedül*

Budapest, 2013, Magyar Napló

Ha a hitre hagyatkozva okkal feltételezzük, hogy beszélt Istenünk bármikor kész a kapcsolatra, vajon ez az érintkezés okvetlenül testvéresülést jelent-e; és vajon a tökéletességnek ajánlott válaszaink csakugyan méltóak-e a reflexióra?

Noha a tökéletességben eleve benne reszket az emberi reménytelenség, itt valamiféle önbizalomról (tovább fokozott változatában: elhivatottságról) van szó. Az önbizalom látszólag megmenti az embert a kétségbeeséstől, szabadon fut, s visszajut a feszültséghez, amelyből újjászületik.

Nem maga az elfojthatatlan rendeltetés-e, ahogy Papp-Für János az isteni gyermeket tanúsítja a *megtévesztésben*, noha nem a költő, egy angyal Jézus tanúja, Papp-Für viszont bátor közölni: „a falon nézem / széttárt karjának árnyékát”. Amíg nem kerül egyensúlyba igen és nem, hit és hitetlenség, addig meggyőződés és tagadás akaratlanul is egy sajátos metafizikára készít fel; e sajátos metafizika önvédelmi jellegét domborítja ki.

Isten hieratikusként, gyermekei hierarchikusak. A rangsor súlya és parádéja emberi kifundálás; és rettenetes haladásmámorunkban mintha sokkalta hangsúlyozottabb volna az összetartozásnál. A Teremtőnek szánt stílszerű gesztusok egyike, amiről Papp-Für János ír a (borítón csupa nagybetűvel szedett, a címdoldalon már kisbetűs) *nehogy egyedül* című kötetének intrádájában, a *fej, szív, jobb és bal váll* nem más, mint a *signum crucis*, a keresztvetés.

A vers alanya egy ablaknyi világból szemléli – „idős nénik, szétszórt zászlórakok” vonulása közepette – a hit legmélyéből lendületet nyerő transzcendens jelbeszédet. S a látvány kissé tudákos körülírását

követően nagy bátran kijelenti: a ház előtt „órákig ezt / gyakoroltam”. Úgyhogy a *fej, szív, jobb és bal váll* (pusztán a pontosság végett a szakrális kód: homloktól a mellig, s nyugaton bal váll, jobb váll, keleten jobb váll, bal váll) végkövetkeztetése nem is lehet más: „valami / életbevágóan fontos kódot fejthettem meg”.

A racionalitás hideg tükrében a hit vagy a hitetlenség azonos szenvedélyt feltételez. S mindkettő csakugyan sorsdöntő. Papp-Für, aki (a *megtévesztésben*) reá hasonlító angyalokról beszél, konfesszióval kezdi, hitvallást tesz. A hittevőt bármínmű arcképnél pontosabban ábrázolja az, ahogy megéli hitét. A hit, kiváltképp a keresztényi hit, ha gyarlóságok feszegetik is, irgalmat ígér; ellenben a hívőnek, aki alkot (munkájának lényege a választás), a szépségért olykor irgalmatlannak kell lennie: a valóság – bármily méretű és jelentőségű valóság – uralkodójává emelkedve az ember aligha úszhatja meg ezt az uralmat ártatlanul. Kérdés, hogy a formák és értékek iránti vétlenség veszteségének muszáj-e a tagadásig fajulnia. Szűz Mária, aki „valamikor sírt is, mára csak könnyezik” – mondja Papp-Für. A kép a költészet örök szimbolizmusában: legalábbis áldozatvállalás – és vélemény a rögeszmés romlásából kimozdulni képtelen korról. De akár elég volna annyit mondani: értjük, mit akar a költő a szakralitás motívumával. Annál kevésbé világos, avagy túlságosain is kiáltó számítás a *csülök* berregő szentenciái közül a fura balbölcesség: „Isten ágyékában mindent el lehet követni”. (Ráadásul amott, a *nagymama csendéletében* egy testes képzavar kerül elő: „zátonyra futottak az idő hieroglifái”, emitt a *csülök*

rövidke nyolc sorában háromszor ismétlődik a csak határozószó.)

Inspiráló könyvnév a *nehogy egyedül*. Hadd értsük félre egy kicsit; versek társaságában megint aktuális Schönberg. „Világos lett előttem, hogy a művészi alkotásoknál ugyanaz a helyzet, mint minden tökéletes organizmusnál. Összetételében annyira homogén, hogy apró részleteiben is a legigazibb, legbensőbb lényegét árulja el. [...] A Schubert-dalokat a szövegükkel együtt csupán a zenéből, Stephan George költeményeit csengésükből tökéletesen megismertem.”

Érzelem és ész szétválaszthatatlan kontrasztjában érzékelhető legélesebben egy mű; a megérzésnek és megértésnek azonban rendje van. A valamennyire is számtottevő művek zöme, ahogyan Schönberg céloz rá, először érzelmileg hat. Ami felaprózza, kutatja, mérlegeli, a ráció ebben a viszonyban, mondhatni, másodlagos szerepű.

Mohón egybefogni a nagy Egészt, cégéres óhaja volt az első expresszionistáknak. (S kiknek nem?) Csakhogy e telhetetlen mozgás („száguldunk egy soha nem látott / állomás felé” – írja Papp-Für) mint alkotói szempont – egyáltalán mint szempont: tüstént határokat von. Nincs mű expresszivitás híján, viszont az alig-alig kordában tartott viharzás és a komponálás kötelessége; az égő lélek és a világos elme nem cseredarabok az alkotásban.

A *nehogy egyedül* szerzője persze alighanem tökéletesen tisztában van vele, mi a nagy vers – vagy talán nem is jó szó ez itt; inkább így: mi igazolja közvetve is, mint egy háttérjellemzőként egy vers nagyságát. A legszorosabb, a legemeltebb, a legintenzívebben személyes és énformájú, a legfelcsigázottabb képzetláncolatot adó költemény mögöttesében is vonul (néha épp csak sejtetten, néha aláhúzva) egy sajátos epikum, amely a kép-fogalom-kép-fogalom versbeli összjátékát egybekapcsolja a létezés nyers valóságával. Az írás egyebek mellett uralom is; s ha az, kielégítetlenül az, akár az uralom általában; állandó fo-

kozásra és kiterjesztésre vágyik. Ez lehet az egyik oka a profi írókat doppingoló fő szenvedélynek: az újírás szenvedélyének.

Az, hogy a lírában (annak akármilyen szűken mért tartományában is) benne lapang az epika (legalább mint asszociáció), Papp-Für János számára nem lecke. Ellenkezőleg. Begyakorolt, meglehet, túlon túl beidegződött technika. A jobb híján epikolírának nevezett kifejezési forma, akár mennyire elterjedt is a verselés globalizmusában s akárhány nagy mesterén csüng is az irodalmi közérdeklődés, mégiscsak olyasmi, akár a természetben a papucscsőrű gólya; a természet adománya és tényleg gólya, de bizonyos nézetből álviselétű kacsának tűnhetik. Amíg az epikolírában a kifejezés mellett az elmondás kellően feszes, s a belső forma által igazolt beszédmód, addig nem fölhígít, hanem frissít; ám az efféle kísérlet, a lírának effajta keresztezett s kurrensé lett (vagy tett) válfaja roppant összpontosítást igényel.

Egy költészet keretében minden indulat, amiként minden valamirevaló gondolat: egy saját rendű univerzum – s e személyes kozmosz teljes mélységében feltehetőleg megismerhetetlen. És akkor hol vagyunk még attól, hogy legszembezőköbb alkotóelemei sem csak evidenciák, sőt inkább palástolható ellenmondások. Mindenesetre ennek az egyéni univerzumnak valamennyi teremtménye megnevezésre vár; s amint megnevezik őket, mások, azaz újabb névre várnak. De névtelenségükben is (csakúgy: még pusztán élményi, ki nem mondott mivoltukban) különös hatalom rejlik; hatalom és talány: teremtődik-e érték a kifejezésük révén? Végkérdés a költészet a dolgok mások neve.

Papp-Für János sűrűn emlegeti Istent. Istent, a Teremtőt és azt az Istent, akit egy modern kori magatartásforma és gondolkodásmód egyszerre illet áhítattal és kéttellyel; akitől kegyelmet, boldogságot, invenciót remél. Akivel nemcsak perelget, hanem akit meg-megpróbál besodorni valami kilátástalan nihilizmusba.

Kettősség a formában, kettősség a gondolatban; mintha egy meglevőnek folyton egy ismeretlenre, egy vágyottra kellene irányulnia. A költészet (az alkotás) roppant közhelyéhez, vagyis roppant finom mércejéhez arányítja verseit Papp-Für János. S vajon a maga tárgyias, epikus valóságát képes-e mint megismerő alany kiiktatni (egy bizonyos értelemben elpusztítani) azért, hogy e saját valóságából eredő élmények romjain megszülethessen a líra igaza és valósága? „néha eszembe jut születésem. / az a vak és visszavonhatatlan / pillanat és az utána kihordott / tény, hogy vagyok, és nem tudok / mit kezdeni vele” – íme, a nehéz sóhaj, az említett nihilizmus morálja, túlságosan is érthető: a vers hőséneke eszében sincs, hogy meghódítsa saját létét (*a másik oldal*). Ha itt a szív elfogadja azt, ami van – nem fogadja el végérvényesen. Papp-Für költészetének eredeteiben a mítosz (*újragondolás, éji beszéd, soha nincs*), a magánsors, az adott világ tényei és jóvátehetetlenségei (*nagymama csendélete, legyen inkább főzelék*), a már-már transzcendens szerelmi rajongás s ennek pauzája, a lelki napszállta (*így, séta, háttal állsz*); egyszóval sok minden benne van ahhoz, hogy (alkalmasint vaskos pátozával, vagy érdes íróniájával) saját énekeket kerékítsen teljességigényéről.

„és remélem, jó irányba megyek” – írja egy helyütt. Nohát igen: melyik költőnek ne jutna eszébe, hogy legalább egyszer megismerje magát igyekezete értelmét? Különbözik pedig ez az igény, ez az alaposág az alfa.

A formanyelv erőfeszítése, mondják, csaknem bizonyosan verset eredményez.

Milyen kár, hogy amit az *oda-vissza* című vers jó irány gyanánt vesz tekintetbe, azt a reményt a *nehogy egyedül* néholi fakó művésziességei („szemedben ellobban az éjszaka”; „a kirakatban / leértékelt álmok”), a vértelen és nehézkes próza („gyere, menjünk és ülünk le egy kicsit / a padra, arra a padra, ahol minden / kezdődött”), a görcsös eredetieskedések („a válladról leomló csendben egyetlen / parknyi sóhaj vagyok”; „körmünk alá szorul / minden magyarázat”) felesleges teherpróbának vetik alá.

De lássuk tisztán: Papp-Für János költészetében kézzelfogható bizonyos reneszánsz jellegzetesség. A misztikum, az életközeli, nyers tapasztalok, a konkrét emberi cselekedetek és jelenségek érzékletes visszaadásában (példának csak egy, de micsonda találat! „oldalára / borult üvegpothár a reggel”) nem valami rejtett, evokatív algebra, hanem amennyire jelentőséggel teljes, annyira természetes szín a dolgok metafizikája.

Tehetsége szerint nyilvánvalóan Papp-Für János is, mint annyian, egyetlen egységes lényegre törekszik a törmeléken valóságban. Hogy csupán öreg ábránd-e ez, vagy a régi frissesség? „minden cserépen felkel a nap”. Külsőleg és spirituális-szimbolikus értelemben egyaránt igaza van a *nehogy egyedül* költőjének; felkel a nap; s hogy hatalmasan kiterjedve, netán árnyék-metszete ritka sávokban világít-e: később meglátjuk; „mindenhol passzol rám a nyugalom” – folytatja a szerző.

Jó: passzoljon az a nyugalom, ha aztán bujtogatja a vers.

Kelemen Lajos

KELEMEN LAJOS (1954) író, költő, szerkesztő. Utóbbi könyve: *Tovább a történet* (2014).